

1. Bijlagen

1.1 Protocol ernstige lees- en/of spellingsproblemen (waaronder dyslexie)

Informatie vooraf

Jaarlijks worden de faciliteiten die gelden met betrekking tot ernstige lees- en/of spellingsproblemen bekeken in het licht van nieuwe ontwikkelingen en nieuwe wetgeving.

Algemeen

- Deze afspraken gelden voor die leerlingen die beschikken over een verklaring van een deskundige en bijbehorende rapportage waarin wordt aangetoond dat er sprake is van specifieke en ernstige lees- en/of spellingsproblemen en waarin wordt beschreven dat het geïndiceerd is om rekening te houden met deze problemen en op welke wijze school rekening kan houden met deze problemen. Dit kunnen onder andere leerlingen zijn met dyslexie, een spraak-taalstoornis en een auditieve beperking. Daarnaast gelden de afspraken voor leerlingen met NT-2-problematiek en daaraan gerelateerde lees- en spellingsproblemen.
 - o Voor een dyslexieverklaring geldt dat deze alleen mag worden afgegeven worden door een GZ-psycholoog of een orthopedagoog-generalist met de bevoegdheid voor een psychodiagnostisch onderzoek. Diagnostische heeft plaatsgevonden volgens de tot 1 september 2022 geldende richtlijnen van Stichting Dyslexie Nederland en vanaf 1 september 2022 volgens de Brede Vakinhoudelijke Richtlijn Dyslexie van het Nederlands Jeugd Instituut.
 - o Spraak-taalstoornissen, waaronder TOS, worden vastgesteld door een logopedist.
 - o Een auditieve beperking wordt vastgesteld door een audiologisch centrum.
 - o Bij NT-2 problematiek is alleen een deskundigenverklaring in de bovenbouw vereist als de leerling ten tijde van de start van het schooljaar waarin hij/zij examen doet, langer dan 6 jaar Nederlands onderwijs volgt. Deze deskundigenverklaring kan opgesteld worden als blijkt dat er ook bij de start van de bovenbouw nog sprake is van ernstige belemmeringen door lees- en/of spellingsproblemen. (school kan er voor kiezen om ook voor leerlingen in de onderbouw een deskundigenverklaring op te stellen)
- De school bepaalt welke faciliteiten worden verleend, in overleg met de orthopedagoog en/of de remedial teacher. Per leerling wordt afgewogen welke faciliteiten de school kan bieden en welke voor de leerling daadwerkelijk noodzakelijk zijn. Er wordt gestreefd naar zoveel mogelijk maatwerk. Voor alle ondergenoemde faciliteiten geldt dus dat per leerling wordt bepaald wat er nodig is.

Faciliteiten :

- Leerlingen met een dyslexieverklaring volgen in leerjaar 1 de DYVA-training. In deze training wordt aandacht besteed aan het leren omgaan met dyslexie op het voortgezet onderwijs. Er wordt geoefend met het gebruik van IntoWords als compenserend ICT hulpmiddel en er wordt aandacht besteed aan effectieve leermanieren.
- De taalcoach roept elke LSP leerling jaarlijks op voor een intake. Vanaf leerjaar 2 gebeurt dat in groepsverband. Tijdens de intake worden de faciliteiten besproken en vastgelegd in Magister. Het gaat dan om de volgende faciliteiten:
 - Extra tijd voor toetsen en SO's (20% extra tijd)
 - Toetsen in lettertype Arial, puntgrootte 12
 - Aangepaste beoordeling spelfouten zoals afgesproken in de vakgroepen.
 - Niet onvoorbereid hardop laten lezen in de klas of enkel in overleg met de leerling.
 - Gebruik van IntoWords als voorleeshulp en/of als schrijfhulp bij de volgende vakken:..
- De mentoren besteden in het voortgangsgesprek met de leerlingen aandacht aan LSP. Ze volgen daarbij het vragenformat van de taalcoach. Mocht een mentor merken dat een leerling

vastloopt vanwege lees- en spellingsproblemen ondanks hulp van de vakdocent(en), dan schakelt hij de taalcoach in.

- De taalcoach gaat in gesprek met de leerling en biedt zo nodig de leerling een kortdurend begeleidingstraject. Mocht een kortdurend traject niet voldoende zijn, dan verwijst de taalcoach de leerling door naar het ondersteuningsteam.
- Het ondersteuningsteam onderzoekt wat de leerling nodig heeft en verwijst indien nodig de leerling door naar RT (Remedial Teaching).
- Examenkandidaten krijgen in het voorexamenjaar voorlichting over de faciliteiten tijdens het examen. Ze vullen een contract in waarin wordt vastgelegd van welke faciliteiten ze gebruik maken tijdens het schoolexamen en het Centraal Examen.

Algemene adviezen:

- Maximaal één toets voor Moderne Vreemde Talen per dag (dit nastreven).
- Aantekeningen op papier geven of laten kopiëren van een andere leerling die netjes en nauwkeurig werkt. PowerPoint van het digitale schoolbord versturen via e-mail naar de leerling of werken met flipcharts.
- Huiswerk wordt schriftelijk opgegeven via het bord of via Magister.
- Indien nodig het aantal te lezen boeken beperken, moeilijkheidsgraad aanpassen of boeken laten lezen waarbij luister-cd's van zijn gemaakt.

Toetsen

- Extra tijd: LSP-leerlingen hebben recht op 20% extra tijd voor toetsen. Praktisch gezien is het echter niet altijd haalbaar om deze extra tijd te geven. Mogelijkheden om dit op te lossen zijn minder opgaven voor dyslectische leerlingen of de algehele tijdsduur voor de toets te verkorten, waardoor er extra tijd voor de leerling met dyslexie overblijft.
- Lever toetsen/opdrachten op papier aan en gebruik daarbij een lettertype Arial 12. Let ook op de lay-out; houd het overzichtelijk.
- Indien nodig: extra hulpmiddelen toestaan, bijvoorbeeld laptop met spellingcorrectie, gebruik van voorleessoftware of schrijfhulp (IntoWords)
- Toestaan van het gebruik van grammaticakaarten. De docent bepaalt in overleg met de remedial teacher/ orthopedagoog hoe lang een leerling gebruik mag maken van dit naslagwerk. Dit naslagwerk mag niet gebruikt worden bij (school)examens.
- Indien nodig en na overleg met de remedial teacher/ orthopedagoog: wanneer blijkt dat de leerling met dyslexie bij schriftelijke toetsen niet in staat is (ondanks goed leren en de inzet van hulpmiddelen) om overeenkomstig met hun niveau te presteren, dan kan er gekozen worden voor een andere vorm van toetsen. De toets kan in kleinere gedeeltes worden opgesplitst of er kan mondeling getoetst worden.

Spellingbeoordeling

Het is van groot belang dat de LSP-leerlingen blijven oefenen met de spelling, indien nodig met behulp van het programma IntoWords. Bij structureel gebruik van dit programma ontstaat namelijk een beter woordbeeld bij de talen. Leerlingen die niet gebruik maken van het programma IntoWords komen in aanmerking voor de compensatie afspraken zoals afgesproken in de vakgroepen. Ten behoeve van LSP-leerlingen wordt bij de talen tijdens de lessen een afwijkende wijze van beoordelen gevolgd. Voor de centrale examens wordt bij de beoordeling het correctievoorschrift gevolgd. De afwijkende wijze van beoordelen tijdens de opleiding is voor de afzonderlijke talen:

Nederlands:

1. Bij schrijfoopdrachten wordt bij LSP-leerlingen een maximum voor taalfoutenaftrek gehanteerd.
2. Bij de overige toetsen, boekverslagen en werkstukken wordt bij LSP-leerlingen maximaal 1 punt voor 10 taalfouten afgetrokken.
3. Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties (duer) worden niet fout gerekend.

4. Fouten m.b.t. (mede) klinkerverdubbeling worden niet meegerekend (koopen, kipen)
5. Fouten m.b.t. leerbare regels worden wel meegerekend; bij werkwoordspelling gaat het dus om de goede uitgang.
6. Binnen het jaarprogramma is spelling slechts een onderdeel van het vak Nederlands, dus een LSP-leerling kan dit onderdeel compenseren met andere onderdelen.

Engels

1. Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend als de vertaling correct is. Dit met uitzondering van grammaticale onderdelen.
2. Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties en overige spelfouten worden niet fout gerekend.
3. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden bovenstaande regels niet.
4. Bij schrijfvaardigheid tot aan de SE's is het toegestaan om aan te geven in welke grammaticale vorm het moet staan. Geeft de (fonetische) spelling een verkeerd antwoord aan, maar is de aangegeven grammaticale vorm goed, dan scoort de leerling 50% van de vraag. Bij vaste rijtjes (bijvoorbeeld bij onregelmatige werkwoorden) is foute spelling incorrect.

Frans

1. Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend als de vertaling correct is. Dit met uitzondering van grammaticale fouten
2. 50% van de fouten m.b.t. accenten wordt niet meegerekend
3. Overige spelfouten tellen bij dyslectische leerlingen voor 50% van het aantal spelfouten
4. Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties worden niet fout gerekend
5. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden bovenstaande regels niet
6. Consequente herhalingsfouten worden slechts één keer meegeteld volgens de aangepaste beoordeling.
7. Accenten worden als een kwart fout gerekend, dit geldt ook voor niet-dyslectische leerlingen.
8. Fouten in mannelijke en vrouwelijk tellen als een kwart fout, dit geldt t ook voor niet-dyslectische leerlingen.

Duits

1. Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend als de vertaling correct is. Dit met uitzondering van grammaticale fouten.

Schließen = sliezen

wir sind = wirr sint

2. Als een Umlaut in de grammatica is behandeld en foutief wordt toegepast geldt dat als een hele fout (NB: een maand later geldt dat voor een LSP-leerling natuurlijk alweer anders).
er fährt, dan is fahrt of fehrt fout

3. Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties, letters die vergeten worden, worden niet fout gerekend.

Freund = Fruend

4. Overige spelfouten tellen bij LSP-leerlingen voor 50% van het aantal spelfouten.
5. Fouten bij hoofdletter gebruik aan het begin van de zin of bij een zelfstandig naamwoord worden niet fout gerekend.
6. Grammaticafouten bij de uitgangen van werkwoorden en naamvallen zijn doorgaans fout.
dem, den
kommd / sint

7. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden bovenstaande regels niet.

schön = mooi
schon = al, reeds

Klassieke talen

1. Spreek- & luistervaardigheid noch schrijfvaardigheid is een vaardigheid die bij klassieke talen wordt onderwezen of getoetst, spellingsvaardigheid dus evenmin. De leesvaardigheid van de leerling in de klassieke taal staat centraal
2. De leerling hoeft slechts te spellen in de klassieke taal, wanneer getoetst wordt of hij een bepaalde verbuiging of vervoeging beheerst of kan toepassen. Hierbij worden letteromdraaiingen in vaste klinkercombinaties noch in stam (bijvoorbeeld 'peuro' i.p.v. 'puero') noch in uitgang (bijvoorbeeld 'servea' i.p.v. 'servae') fout gerekend, ongeacht of het woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt
3. Hierbij worden letteromdraaiingen in medeklinkerpatronen (bijvoorbeeld 'approquinpare' i.p.v. 'appropinquare') evenmin fout gerekend, ongeacht of het woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt
4. Slechts wanneer een uitgang zodanig verkeerd gespeld wordt dat er een andere bestaande uitgang komt te staan, wordt dit fout gerekend (bijvoorbeeld 'pueris' i.p.v. 'pueros' of 'clamabatur' i.p.v. 'clamabantur')
5. Overige spelfouten tellen bij LSP-leerlingen voor 50% van het aantal spelfouten

(School)examens

- **Recht op tijdsverlening**
Leerlingen met een deskundigenverklaring hebben bij het centraal examen recht op een standaard tijdverlenging van 30 minuten. Bij het schoolexamen hebben leerlingen dezelfde rechten als bij het centraal examen, dus ook recht op meer leestijd. Ook hier geldt dat tijdverlenging bij voorkeur in verhouding moet zijn met de toets.
- **Gebruik maken van een laptop**
Leerlingen mogen tijdens het schoolexamen en het centraal examen gebruik maken van een laptop. Deze laptop wordt door school verstrekt en heeft geen verbinding met internet.
- **Auditieve ondersteuning**
Een leerling met een deskundigenverklaring heeft recht op auditieve ondersteuning, dat geldt dan voor zowel het schoolexamen als het centraal examen. De leerling kan gebruik maken van daisy-cd's of van spraaksynthesebestanden in combinatie met IntoWords. Voorwaarde is dat leerlingen gewend zijn deze hulpmiddelen te gebruiken. Voor bbl en kbl zijn de examens digitaal waarbij LSP-leerlingen gebruik kunnen maken van de voorleesfunctie van facet.
- **Spellingcontrole**
De exameneisen zijn voor alle leerlingen hetzelfde. Dit geldt ook voor de correctievoorschriften voor spelling. Bij het schoolexamen mag daarbij geen uitzondering gemaakt worden voor LSP-leerlingen; de correctievoorschriften gelden voor alle leerlingen. Spelling weegt nooit zwaarder dan ongeveer een tiende van het totaal aantal te behalen punten voor het examen. Voor het schoolexamen wordt hetzelfde uitgangspunt gehanteerd; niet meer dan één punt aftrek voor spelling op het totaal. Tot op heden is het volgens de wet toegestaan gebruik te maken van een computer tijdens tentamens en examens, waarbij de spellingcontrole gebruikt mag worden. De meeste recente regeling kunt u terugvinden op www.examenblad.nl/onderwerp/kandidaten-met-een-beperking/*
- **Luistertoetsen**
Leerlingen met een deskundigenverklaring komen in aanmerking voor een andere afname van de luistertoets. De leespauze tussen de vragen is langer dan de reguliere toets. De afname van de luistertoets vindt plaats in een ander lokaal.

Regelingen Frans en Duits

De meeste leerlingen weten zich met de aanpassingen, zoals hiervoor beschreven, te redden binnen het niveau van onderwijs dat zij volgen.

Er is echter een kleine groep leerlingen die op dusdanige manier hinder ondervinden van de lees- en spellingsproblemen, dat afstromen naar een lager niveau of doubleren dreigt. De talen zijn voor hen een struikelblok. Er is behoefte aan aanpassingen. Het Ichthus College blijft binnen de wettelijke mogelijkheden. De onderwijsinspectie geeft de volgende mogelijkheden aan:

Ontheffingen en/of aanpassingen voor leerlingen met lees- en spellingsproblemen in het VO, stand van zaken per juni 2021.			
	VMBO	HAVO	VWO
Onderbouw VO	<p>Basisberoepsgericht: Ontheffing voor 2^e MVT mogelijk (ad 2). Artikel 22 Inrichtingsbesluit WVO</p> <p>Kader/Theoretisch: Ontheffing Frans òf Duits mogelijk in de eerste twee leerjaren Artikel 22 Inrichtingsbesluit WVO) Dus: Engels en 2^e MVT verplicht (ad 2).</p> <p>Aangepast programma mogelijk voor Frans en/of Duits. School is hiertoe niet verplicht (ad 2 en 3). Besluit kerndoelen onderbouw VO</p> <p><i>In zeer uitzonderlijke gevallen is het wel mogelijk om ook in de eerste drie leerjaren de tweede moderne vreemde taal vroegtijdig af te sluiten (ad 1 en 2).</i></p>	<p>Geen ontheffingen MVT's toegestaan. Artikel 21 Inrichtingsbesluit WVO;</p> <p>Aangepast programma mogelijk voor Frans en/of Duits. School is hiertoe niet verplicht (ad 2 en 3). Besluit kerndoelen onderbouw VO</p> <p><i>In zeer uitzonderlijke gevallen is het wel mogelijk om ook in de eerste drie leerjaren de tweede moderne vreemde taal vroegtijdig af te sluiten (ad 1 en 2).</i></p>	<p>Geen ontheffingen MVT's toegestaan. Artikel 21 Inrichtingsbesluit WVO;</p> <p>Aangepast programma mogelijk voor Frans en/of Duits. School is hiertoe niet verplicht (ad 2 en 3). Besluit kerndoelen onderbouw VO</p> <p><i>In zeer uitzonderlijke gevallen is het wel mogelijk om ook in de eerste drie leerjaren de tweede moderne vreemde taal vroegtijdig af te sluiten (ad 1 en 2).</i></p>
Bovenbouw VO	<p>Voor alle leerwegen: Leerlingen kunnen profielen/afdelingen kiezen zonder Frans of Duits. Voor de sector economie is er een ontheffingsmogelijkheid. Leerlingen moeten wel een vervangend vak kiezen.</p>	<p>Leerlingen kunnen 3 profielen kiezen zonder 2^e MVT (ad 4). Inrichtingsbesluit WVO, artikel 26c</p>	<p>2e MVT zit wel in het gemeenschappelijk deel. Leerlingen kunnen in het geval van een deskundigenverklaring ontheffing krijgen.</p>

	Inrichtingsbesluit W.V.O. art. 26n		Artikel 26e Inrichtingsbesluit WVO
--	--	--	--

MVT = Moderne Vreemde Taal, 1^e MVT =Engels, 2^e MVT = Frans of Duits

Toelichting bij schema regelingen ontheffingen

1. *Het inzetten van aanpassingen en ontheffingen is maatwerk. Dit betekent dat je 'trapsgewijs' aanpassingen inzet en waar nodig overgaat tot vervroegd afsluiten of ontheffen. Besluiten ten aanzien van ontheffing/aanpassing worden gemaakt binnen het ondersteuningsteam en worden schriftelijk geregistreerd. Ouders en leerling worden geïnformeerd over de gevolgen voor de schoolloopbaan.*
2. *In uitzonderlijke gevallen is vervroegd afsluiten van de 2^e taal mogelijk.
Een school kan in de eerste drie leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede en derde moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen voor moderne vreemde talen zijn vastgesteld. Ook het aantal uur dat aan de talen besteed moet worden is niet voorgeschreven en ook hoeft niet per se iedere taal in ieder leerjaar aan de orde te komen. Het idee achter de verplichting van Frans en Duits in de onderbouw is dat leerlingen die met een havo of vwo-diploma van school komen tenminste kennis hebben gemaakt met deze talen en een over een zekere basis beschikken. Het is dus niet per se noodzakelijk dat deze leerling ook in de (gehele) derde klas nog Frans en/of Duits volgt. Ook hier geldt dat de leerling de vrijgekomen tijd kan besteden aan andere vakken. In combinatie met de vervroegde profielkeuze kan dus de leerling alvast een keuze maken voor een van de profielen NG, NT of EM.*
3. *Indien ontheffing/vervroegd afsluiten van de 2^e taal ertoe leidt dat de urennorm niet behaald wordt, dient de leerling een vervangend onderwijsprogramma te volgen (WVO, [artikel 11c](#)). In de vrijgekomen uren kan bijvoorbeeld extra remedial teaching of extra les in Nederlands en Engels aangeboden worden.*
4. *Citaat uit het wettelijk Besluit kerndoelen onderbouw VO: "Er zijn geen kerndoelen geformuleerd voor andere moderne vreemde talen - in het bijzonder Duitse taal en Franse taal - die voor de leerroutes waarvoor op grond van de nieuwe artikelen 21 en 22 van het Inrichtingsbesluit W.V.O. naast de Engelse taal verplicht worden gesteld. Wel kunnen scholen de kerndoelen voor Engels gebruiken als leidraad voor het onderwijs in andere moderne vreemde talen door overal waar "Engels" staat de benaming van de desbetreffende andere moderne vreemde taal te lezen."*
5. *Indien de leerling in de onderbouw geen 2^e moderne vreemde taal gevolgd heeft, deze vervroegd heeft afgerond of een aangepast programma heeft gevolgd, kan de leerling dit vak niet in het profieldeel kiezen. Dit betekent dat het profiel C&M op de havo niet gekozen kan worden. Op het vwo kan dit opgelost worden binnen alle profielen door dispensatie voor de tweede moderne vreemde taal.*

Criteria voor aanpassingen en/of vervroegd afsluiten van Frans en/of Duits

Een leerling komt in aanmerking voor aanpassingen en/of vervroegde afsluiting bij Frans en/of Duits op advies van de orthopedagoog. Overwegingen daarbij zijn:

- De leerling laat een zeer goede inzet zien, maar blijkt toch niet te kunnen voldoen aan het niveau dat van hem/haar gevraagd wordt voor Frans en/of Duits. Daarbij kan het zijn dat op het moment van aanvraag van aanpassingen, de leerling al gedemotiveerd is door faalervaringen en toegenomen frustratie in de voorafgaande periode. Informatie over inspanning, resultaten en beleving uit de voorgaande periode worden meegenomen in de overweging.
- Of: de leerling laat een zeer goede inzet zien, waardoor de resultaten voor Frans en Duits nog net voldoende zijn, maar deze hoge inspanning leidt tot overbelasting en gaat ten koste van het welbevinden van de leerling.
- De leerling heeft voldoende capaciteiten voor het niveau van onderwijs dat hij/zij volgt. Het probleem betreft specifiek de talen. Het vervolgen van de vakken Frans en/of Duits met het reguliere programma, staat het behalen van een passend diploma in de weg. Daarbij kan het zijn dat de inspanning voor de talen onevenredig hoog is en ten koste gaat van de inspanning voor de overige vakken. Het cijferbeeld kan daardoor een meer brede uitval laten zien, waardoor het probleem niet specifiek lijkt.
- Alle mogelijkheden van het (reguliere) protocol LSP zijn toegepast, maar hebben onvoldoende resultaat opgeleverd. Denk daarbij aan:

- Talendocenten bieden faciliteiten zoals benoemd in een deskundigenverklaring of dyslexieverklaring. Denk aan extra tijd, grammatica-hulpkaarten.
- De leerling heeft een langere periode voorlees en/of spellingsondersteunende software ingezet bij het maken van huiswerk en toetsen.
- Talendocenten hebben effectieve feedback op toetsen geleverd en waar nodig extra instructie en oefening geboden.
- De leerling heeft een periode r.t. gehad voor het leren van Frans en/of Duits, gericht op kennis, vaardigheden en leerstrategieën.
- Ook door ouders is naar vermogen ondersteuning geboden, maar dit heeft niet geleid tot betere resultaten.
- De leerling wil geen examen doen in het vak waar aanpassingen voor gedaan zullen worden.

Mogelijke aanpassingen:

- De taal wordt op een lager niveau aangeboden, gericht op het gebruik van de taal in het dagelijks leven.
- Toetsen (of delen van toetsen) worden mondeling in plaats van schriftelijk afgenomen.
- De nadruk komt te liggen op de lees- en luistervaardigheid.
- De leerling leert de woorden en zinnen alleen van het Frans/Duits naar het Nederlands.
- Het minimale cijfer dat de leerling krijgt is een 3 of 4.
- De ouders bakenen thuis de tijd af die de leerling aan het leren van de taal besteedt.
- Mocht een leerling een bespreekgeval zijn bij de rapportenvergadering, dan zal er rekening gehouden moeten worden met de dyslexie. Dit kan bijvoorbeeld betekenen, dat het cijfer voor de taal of talen minder zwaar worden meegerekend. Zeker wanneer het om een taal gaat die in het volgende jaar niet meer gevolgd zal worden.